

Bordi Zsigmond Lóránd – Józsa Lajos

EGY ELFELEDETT RÉGÉSZETI LELŐHELY: A MIKLÓSVÁR–NAGYMÁTYÁS–PATAKI TELEPHELY

Az állami levéltárakban végzett kutatások számos esetben járulhatnak hozzá fontos adalékokkal egyes régiók történelmének, társadalmi berendezkedésének, szokásainak megismeréséhez. Emellett ritkán olyan adatok is a napvilágra kerülhetnek, amelyek kuriózumként a különböző vidékek régészeti topográfiájának kiegészítésül szolgálhatnak. Ilyen az a sepsiszentgyörgyi állami levéltár¹ gyűjteményében található, három dokumentumot tartalmazó csomag,² amely mellett, hogy betekintést nyújt a 19. század első negyedének vizsgálati eljárásaiba, értékes adalékokkal járul a vidék régészeti kutatásának történetéhez.

*

1824 nyarán kósza hírek keltek szárnyra az erdővidéki Miklósváron. A faluban azt kezdték beszélni, hogy Fekete János disznópásztor egy fazék pénzt talált a falu határában. A szomszédok látták, hogy a kondás Maris nevű 13 éves leánya egy nap tömött tarisznyával érkezett haza, és aznapról kezdve a család elzárva tartotta korábban mindig nyitott ládáját és házát. A szomszédok azt is tudni vélték, hogy Fekete János ekkoriban eltiltotta a ménes-pásztort is a Nagymátyás-patak mellett található legelők használatától. A szóbeszéd a faluban álló Kálnoki-kastélyba is eljutott, és végül a Kálnoki Józsefnél vendégeskedő Divéki Antal tábornok, aki korábban már kapott egy, az állítólagos lelőhelyen talált pénzermét, 1824. július 28-án jelentette az esetet Miklósvárszék hatóságainak.

A feljelentést követő vizsgálat oka elsősorban az volt, hogy a talált értékek – ugyanúgy, mint ma – az állam tulajdonát képezték, a megtaláló legfeljebb a lelet bizonyos százalékának megfelelő jutalomra számíthatott. A kincseletek titokban tartása hatósági eljárást vont maga után, amelynek során a „kincset” megtaláló, de nem jelentő személy vagy személyek súlyos büntetésekre számíthattak.

A feljelentést követően Mihály Sámuel dulló³ kiszállt a helyszínre és kivizsgálta az ügyet. 1824. augusztus 3-án Nagyajtáról báró Daniel Elek miklósvárszéki királybírónak küldött jelentéséből kiderül, hogy annak ellenére, hogy megmotozta a kondás házát és családját, valamint kikérdezte az embereket, nem sikerült egyértelműen megállapítani, hogy találtak-e valamit vagy sem. A helyszínre kiszállva cseréparabokat talált, és egyúttal az is kiderült, hogy azon a környéken egy 1761-ben kibocsátott krajcár került elő.⁴

Úgy tűnik a királybíró nem volt megelégedve a vizsgálat eredményével, ugyanis tíz nap múlva, augusztus 13-án Mihály Sámuel dullótársával, Bóra Elekkel együtt ismét Miklósváron tartózkodott, hogy újra eljárjon ez ügyben. Az ekkor felvett vizsgálati jegyzőkönyv, amellyel, hogy véglegesen tisztázta az ügyet, szemléletes példája a kor vizsgálati ügyvitelének.⁵

A falu bírójánál megszálló dullók négy kérdéssel kapcsolatban hallgatták ki a megidézett személyeket:

1. Hol találtak pénzt, és mit tud a kérdezt erről, valamint a ménes-pásztor eltiltásáról?

2. Milyen cserepek kerültek elő a kincstalálás feltételezett helyén, és hogy kerültek azok oda?

3. Vitt-e valamit haza a kondás leánya a feltételezett kincstalálás napján, és ha igen, mit?

4. Be volt-e zárva korábban is, ugyanúgy, mint ekkor, Fekete János pad-ládája vagy sem?

A kérdések összeállítása viszonylag normális az ügy kivizsgálása szempontjából, azonban mégis kilóg a sorból a második, amelynek az adott esetben nem sok köze van a vizsgálatához. Nem zárható ki, hogy ez a kérdés a kultúra és a régiségek iránt érdeklődő Daniel Elek⁶ személyes kérésére lett kivizsgálás tárgya. Ezt látszik alátámasztani az a tény is, hogy végjelentésükben a dullók véleményezték a lelőhely mibenlétét.

¹ Jelenleg: Arhivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna (a régi intézménynévi rövidítéssel: SÁL).

² SÁL, Fond 31, Dos. 551.

³ Dulló (vagy *assessor*): a székely székek tisztviselője. Évente a szék választotta a községből. A közigazgatás és közbiztonság, az alsó fokú bíróság feladatait látta el, a falusi bírakat is ellenőrizte. Vár-

megei megfelelője a szolgabíró (forrás: *Magyar Katolikus Lexikon*: <http://lexikon.katolikus.hu> – 2013. 06. 22).

⁴ 1. melléklet.

⁵ 2. melléklet.

⁶ Vö. DANIEL Gábor 1896, 298–299.

A következőkben megpróbáljuk a tanúvallomások alapján rekonstruálni a kincstalálás, valamint az ennek során említett régészeti lelőhely ügyét.

A kivizsgálás során a két dullóból és esküdtekből álló bizottság összesen tíz személyt hallgatott ki, köztük a kondást, feleségét és leányát, szomszédokat, valamint az ügyben részben érintett, a környéket jól ismerő pásztorokat. Az eljárás során a tanúk „hitet tettek”, vagyis megesküdték az igazmondásra, majd sorban válaszoltak a feltett kérdésekre. A válaszokat jegyzőkönyvbe vezették, majd felolvasták a tanúnak, aki „magáénak ismerte el”, vagyis jóváhagyta a leírtakat. Egy esetben, amikor az egyik tanú másokra hivatkozott, az illetőket is beidézték, de csak az adott kérdésre kellett válaszolniuk.

Az első kérdésre a tanúk nagy része azt nyilatkozta, hogy hallomásból van tudomása a kincs megtalálásáról. Ennek ellenére tény az, hogy valóban találtak pénzeket, de nem a feltételezett helyszínen, hanem más helyeken. Az egyiket, egy forgalomban levő érmét, az egyik tanú, a leánya és a saját vallomása szerint Fekete Jánosné Illyés Márta találta a faluban, a kápolna mellett, egy szántóföldön.⁷ A másikat, egy 1761-es évjáratú egykrajcáros pedig a meddőpásztor, Sarka György találta a Domokos-szálása nevű helyen, egy szántóföldön, azonban, amikor azt Divéki Antalnak adta néhány, a Nagymátyás-patak mellett talált cseréppel együtt, már ez utóbbi helyet nevezte meg lelőhelyként.⁸

Ami a ménes-pásztor eltiltását illeti, a feltételezett eltiltó Fekete János tagadta ennek tényét,⁹ maga az eltiltott, Motola Opra pásztor vallomásaiban meg sem említette,¹⁰ míg a többi tanú nem tudott semmit erről.

A második kérdésre, a Nagymátyás-patak melletti lelőhellyel kapcsolatban a tanúk vallomásai megszoslanak. Egyesek meg sem említették válaszukban a lelőhelyet, mások viszont, ha hallottak is felőle, nem tudtak semmit róla. A környéket jobban ismerő pásztorok már bővebb információkkal szolgáltak ezzel kapcsolatban. Derzsi György libapásztor például megemlítette, hogy a patak mindkét partján kerültek elő cserepek,¹¹ és másoknak is megmutatta a helyet.¹² Néhányan, mint például Fekete János¹³ és Sarka György¹⁴, arról is tudtak, hogy a patak partján valakik ástak, és ekkor kerültek elő a cserepek. A „fazék

pénz” felkeltette a falubeliek érdeklődését is, ugyanis a 12 éves Takó János azt vallotta, hogy a kincs megtalálásának hírére ő is kiment a Nagymátyás-patakába, de a kincskeresés során csak: „egy üres fazakat mintegy ejtelest¹⁵ üresen ott találtam, a földhöz ütém 's eltörék de nehezen, mert vastag volt”.¹⁶ A tanúk természetesen nem tudtak semmit arról, hogy mi is található a Nagymátyás-patak völgyében, és az hogyan is került oda.

Azt, hogy Fekete Maris hazavitt valamit a „kincstalálás” estéjén, csak egy tanú, Szöcs Mihályné Gurguly Éva látta, de ő sem tudta, hogy mi volt a tarisznyában.¹⁷ Ez azonban kiderült a Fekete család, valamint Sarka György vallomásaiból, miszerint aznap este a kislány, egy [Sarka] Istók juhász által neki adott, vadállat által szétépett bárány gyapját vitte haza.¹⁸

Ami a bezárt láda-pad és ház ügyét illeti, Szöcs Mihályné vallomása szerint¹⁹ az soha nem volt korábban zárva, csak mintegy hat héttel a kivizsgálás előtt került rá lakat. A szavai igazolására hívott két tanú, a szomszédban lakó Bratyu Jánosné és Dunyuj Gyuriné szerint Feketené azért zárta el a ládát, hogy a szomszédokat bosszantsa.²⁰ Ezzel ellentétben a Fekete család tagjai azt vallották, hogy korábban mind a láda, mind a ház zárva volt, de a záruk elromlottak. Fekete János szerint csak az említett július eleji időszakban tudtak új lakatot szerezni és elzárni ingóságaikat, különösen az után, hogy amíg azokat záratlanul tartották, kétszer is „kárt vallottak”, vagyis meglopták őket.²¹

A tanúvallomások alapján a dullók, nem találva semmilyen terhelő bizonyítékot a Fekete családra nézve, felmentették őket a vádak alól. Sarka Györgyöt, akit viszont csalás és hazug hírek terjesztésének vádjával bűnösnek találtak, megbüntetésre méltónak ítélték.²²

A dullók zárójelentéséből az is kiderül, hogy Mihály Sámuel kiment az esküdtekkal a helyszínre, ahol, ásatást végezvén, „romladozott téglá és cserépdarabokat” talált, amelyeket a kihallgatás jegyzőkönyvével együtt elküldtek a királybírónak. A dullók véleménye szerint a Nagymátyás-patak völgyében egykor egy épület vagy egy fazekasműhely („cserépcsűr”) emelkedhetett, és annak maradványai kerültek a felszínre.²³

⁷ 2. melléklet, 1, 2. és 9. tanúvallomás.

⁸ 2. melléklet, 10. tanúvallomás.

⁹ 2. melléklet, 5. tanúvallomás.

¹⁰ 2. melléklet, 6. tanúvallomás.

¹¹ 2. melléklet, 8. tanúvallomás.

¹² Lásd Fekete Maris vallomását, 2. melléklet, 2. tanúvallomás.

¹³ 2. melléklet, 5. tanúvallomás.

¹⁴ 2. melléklet, 10. tanúvallomás.

¹⁵ Ejtjel: régi magyar űrmérték, kb. 7,5 deciliter.

¹⁶ 2. melléklet, 7. tanúvallomás.

¹⁷ 2. melléklet, 1. tanúvallomás.

¹⁸ 2. melléklet, 2, 5, 9. és 10. tanúvallomás.

¹⁹ 2. melléklet, 1. tanúvallomás.

²⁰ 2. melléklet, 3. és 4. tanúvallomás.

²¹ 2. melléklet, 2, 5. és 9. tanúvallomás.

²² 2. melléklet, Vélekedés.

²³ 3. melléklet.

A tanúvallomásokból kikerekedő történet, annak ellenére, hogy mekkora zűrzavart okozott, egyáltalán nem bonyolult. A kavarodást két párhuzamosan futó eseményszál egybemosódása, és az ezekhez kapcsolódó pletykák okozták.

Egyrészt ott van a Sarka György által talált pénzérme ügye, amelyet, talán azért, hogy érdekesebbé tegye az egyébként közönségesnek számító leletet, a Nagymátyás-patakban előkerült cserepekkel együtt adott át Divéki Antalnak. Minden bizonnyal eldicsekedett a faluban az ezért kapott jutalommal, és felhívta ezzel a figyelmet az esetre. Ehhez járul a Fekete család ügye, ahol a feleség pénzt talált a szántóföldön, amivel el is dicsekedett a szomszédoknak, valamint az a tény, hogy egy este a nagyobbik lány szokatlan módon tömött tarisznyával érkezett haza a Nagymátyás-patak irányából, amihez az is hozzájárult, hogy ekkoriban kezdték el újra elzárni ingóságaikat. A két, rendes körülmények között egymással semmilyen kapcsolatban nem levő ügy alkalmat adott a „jóindulatú szomszédok” számára, hogy kezdetét vegye a szóbeszéd, amelynek végül hatósági kivizsgálás lett a vége.

A vizsgálat lezárásával az ügy lassan feledésbe merült, olyannyira, hogy 1864-ben sem Pesty Frigyes adatközlő,²⁴ sem pedig az 1867-ben idelátogató Orbán Balázst kalauzoló miklósváriak sem emlékeztek már arra,²⁵ hogy a Nagymátyás-patakban „kincset” és cserepeket találtak volna.

Felmerül a kérdés, vajon mi is lehetett a Nagymátyás-patak völgyében? A tanúk vallomásai egyértelműen utalnak arra, hogy itt a patak völgyben, egy bizonyos közelebről meg nem határozott helyen a meder mindkét oldalán cserepek és átégett tapasztás-darabok²⁶ kerültek a felszínre. Ezek a leletek azt sugallják, hogy itt egykor valamilyen település kellett hogy létezzen. A leletek korára a tanúvallomások nem szolgálnak semmilyen felvilágosítással. A Takó János által talált és összetört, vastag falú „jeteles veres fazék” is legfeljebb annyira enged következtetni, hogy a telep valamikor az ős- vagy ókor során keletkezhetett.

A régészeti irodalom nem szolgál semmilyen információval sem e lelőhellyel kapcsolatban, ugyanis a Kovászna megye régebbi és legújabb kutatásokat összefoglaló régészeti topográfiája nem ismer Miklósváron, a Nagymátyás-patak környékén egyetlen lelőhelyet sem.²⁷

A vizsgálat végjelentéséből kiderül, hogy az itt elvégzett „kutatás” tekinthető Erdővidék és így Háromszék első régészeti ásatásának, mely több mint

négy évtizeddel előzte meg a Bibarcfalva melletti Tortoma tetőn álló halomsírok Daniel Gábor által kezdeményezett 1867. évi ásatását.²⁸ A lelőhely ismeretlensége okán további kutatásokat végeztünk a felderítése érdekében.

A helyszín beazonosítása nem okozott gondot, a Nagymátyás-patak völgye Miklósvártól délre, a Baróti-hegység nyugati lejtőin található, megtalálható Janitsek Jenő miklósvári helynévgyűjtésében is.²⁹ (1. tábla, 1.) A patak a 131-es megyei műút hídjára előtt egyesül a Kismátyás-patakka, majd közös mederben folytatják útjukat az Olt felé. Az enyhe emelkedésű lejtők által határolt völgy hossza mintegy 3 km. Az aljában kanyargó patakmeder két oldalát fák és bokrok szegélyezik (1. tábla, 2–3.), amelyek a forrás környékén ligetes erdőfoltta sűrűsödnek. Ma a patakban legfeljebb esőzések alkalmával folyik nagyobb vízmennyiség, de a mélyen bevágódott árka, valamint a helyenként alámosódott, manapság már beomlott martok arra utalnak, hogy egykor bővízű vízfolyás lehetett.

A 2013. év folyamán két ízben is végeztünk terepbejárást a Nagymátyás-patak völgyében, de sajnos mindkét alkalommal csak csekély eredményt sikerült felmutatni. Munkánkat nagymértékben gátolta az, hogy a patak völgy felső szakasza parlagon hever, így a területet a tavaszi terepbejárás idején az elszáradt tavalyi növényzet, míg nyár elején már a friss, helyenként fél méter magasságot meghaladó vegetáció borította. A patakmeder átkutatása sem hozta a várt eredményeket, ugyanis itt néhány jellegtelen, kézzel készült, a víz által legömbölyített, kisméretű, tavasszal talált cseréptöredék kivételével semmi sem utalt emberi megtelepedés nyomaira.

A terepbejárások egyetlen hozadéka az lett, hogy a tanúvallomások adatait és a terepviszonyokat figyelembe véve sikerült beazonosítani két olyan területet (2. tábla, 1.), amelyek számbajöhetnek az egykori település helyszíneként.

Az első terület (2. tábla, 2.) az országúttól mintegy 1,25 kilométerre található. Itt a patak egy megnyúlt S alakú kanyart ír le, amelynek két oldalán egy viszonylag lapos, északról szélárnyakban levő, a déli és délutáni órákban napos, mintegy 250–350 négyzetméteres lapos terület található. A patakmeder itt nagyon mélyre vágódik be, mélysége helyenként eléri az 1–1,30 métert is. A mély, kétoldalt meredek patakmeder jellege megegyezhet a Derzsi libapásztor által említett martokkal. A terület részletes átkutatását megakadályozta a nagyra nőtt növényzet, így hát

²⁴ CSÁKI Árpád 2012, 94–95.

²⁵ ORBÁN Balázs 1869, 11–12; ORBÁN Balázs 2002, 46.

²⁶ Feltehetőleg ezeknek kell értelmezni a dullók által említett „romladozott téglá darabokat”.

²⁷ CAVRUC, Valeriu 1998, 40.

²⁸ ORBÁN Balázs 1868, 222.

²⁹ JANITSEK Jenő 2004, 278, 283.

nem tudni, itt volt-e a település, de meg kell jegyez-
nünk, hogy az előkerült szórványleletek e területtől
nyugatra, a patak folyásirányából kerültek elő.

A második potenciális lelőhelyként számbavehető
terület (2. tábla, 3.) az előbbtől mintegy 200 méter-
re keletre, a forrás irányában található. Az előbbinél
nagyobb, mintegy 300-400 négyzetméternyi lapály
ugyancsak a patak egy megnyúlt S alakú kanyarjának
két oldalán található. A patakpart itt kevésbé mély,
kis lejtése azonban inkább az itt áthajtott csordák
számlájára írható. A területet nem sikerült átkutatni,
ugyanis mindkét ottjártunkkor a falusi csorda pihe-
nőhelyeként szolgált, és az állatok miatt nem lehetett
megközelíteni.

A terepbejárással tehát annyit sikerült megállapí-
tani, hogy a Nagymátyás-patakban valóban létezett
egykor egy település, azonban egyéb adatok hiányá-
ban ennek se pontos helyét, se korát nem sikerült
megállapítani.

Az 1824. évi miklósvári „kincstalálás” jegyző-
könyve még egyszer felhívja a figyelmet arra, hogy
mennyire fontosak lehetnek a régészek számára is
a levéltárakban őrzött, figyelemre nagyon ritkán mélt-
tatott dokumentumok. A most tárgyalt iratcsoport
által jelzett lelőhely pontos beazonosítása és keltezése
ugyan még várat magára, de a helyszín ismeretében
ez már csak idő és további terepmunka kérdése.

Bordi Zsigmond Lóránd – *Sepsiszentgyörgy, bordi_lorand@yahoo.com*
Józsa Lajos – *Sepsiszentgyörgy*

Levéltári források

Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája (SÁL)
- Fond 31, Dos. 551

Irodalom

CSÁKI Árpád

2012 *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865, Székelyföld és térsége* (között. Csáki Árpád), I, Országos Széchényi Könyvtár
– Székely Nemzeti Múzeum, Budapest–Sepsiszentgyörgy.

DANIEL Gábor

1896 *A vargyasi Daniel család eredete és tagjainak rövid életrajza*, Budapest.

JANITSEK Jenő

2004 *Miklósvárszék történeti és jelenkori hely- és családnévei* (Magyar Névtani Dolgozatok, 188), ELTE Magyar Nyelvtudo-
mányi Intézet Névkuató Munkaközössége, Budapest.

ORBÁN Balázs

1868 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból*, I, *Udvarhelyszék*, Pest.

1869 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból*, III, *Háromszék*, Pest.

2002 *Kiegészítések a Székelyföld leírásához*, I, *Háromszék*, Charta Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy.

CAVRUC, Valeriu

1998 *Repertoriul arheologic al județului Covasna* (szerk. Cavruc, Valeriu), Muzeul Carpaților Răsăriteni – Academia Română
Institutul de Istorie și Istoria Artei (Cluj) – Muzeul de Istorie a Transilvaniei, Sf. Gheorghe.

VÁMSZER Márta

2000 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, X, 1022 (főszerk. Vámszer Márta), Akadémiai Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület,
Budapest–Kolozsvár.

Un sit arheologic uitat – așezarea de la Micloșoara-Pârâul Nagymátyás

(Rezumat)

În Arhivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna, de la Sf. Gheorghe, se păstrează un set de documente, care se referă la o investigație privind descoperirea unui tezaur în cursul anului 1824 la Micloșoara. În procesul verbal al investigației martorii s-au referit de mai multe ori la un punct situat în valea Pârâului Nagymátyás, aflat la sud-est de localitate, unde în mal ieșeau la suprafață fragmente ceramice și se credea că acesta este locul unde a fost descoperit tezaurul. Investigatorii s-au deplasat la fața locului unde au efectuat un mic sondaj – prima „cercetare arheologică” din județul Covasna – și au descoperit la rândul lor fragmente ceramice și de chirpic.

După menționarea sa în anul 1824 situl a fost dat uitării, ne-mai apărând nici în literatura de specialitate din secolul al XIX-lea, nici în repertoriul arheologic al județului.

Am încercat la rândul nostru să identificăm locația sitului, dar cercetarea ne-a fost îngreunată de vegetația abundentă de pe malurile pârâului.

Singurele rezultate sunt faptul că am reușit să identificăm două posibile locații ale sitului, respectiv putem presupune, pe baza celor câteva fragmente ceramice atipice, modelate cu mâna, descoperite în albia pârâului, respectiv din unele declarații ale martorilor din anul 1824, că pe valea pârâului a existat o așezare preistorică sau antică.

Locația și datarea exactă a acestora rămâne să fie stabilită de cercetări ulterioare.

A forgotten archaeological site – the settlement of Micloșoara-Nagymátyás Stream

(Abstract)

In the State Archives of Sf. Gheorghe (Romania), shall be kept a set of documents relating to an investigation of the discovery of a treasure in Micloșoara during 1824. In the minutes of the investigation witnesses have referred several times to a point in Nagymátyás valley situated at south-east of the village, where in the bank comes up pottery and thought that this is where it was found the treasure. The investigators went to the spot, where they performed a small survey – the first "archeological research" in Covasna County – and found themselves pottery and adobe.

After mentioning it in 1824, the site was forgotten, and not appearing in the literature of the nineteenth century, even in the Archaeological Repertoire of the county.

We tried in our turn to identify the location of the site but our research has been hampered by plentiful vegetation on the banks of the creek.

The only results that we are able to identify two potential site locations, respectively on the basis of some atypical pottery modeled by hand discovered in the riverbed, or in some witness statements from 1824, we can assume that the valley has been a prehistoric or ancient settlement.

The location and exact dating of the site, remain to be determined by further investigation.

Mellékletek

1. melléklet¹

Méltóságos Király Bíró Ur!

Julius 28^{ik} napján M[é]l[tó]s[á]gos Generális Diviki Ur ö N[agy]sága azt a jelentést küldé hozzám, hogy a Miklosvári sertés pásztor a határon a földbe egy fazék pénzt talált volna az a híre. Én töstént által mentem, a dolgot nyomoztam eleget, a házat meg kerestem a hitesekekkel, fel motoztam magát a pásztor Fekete Jánost, feleségét 3 gyermekét, mind külön, külön examináltam, másokatis akiket ki neveztek hogy tudnának valamit meg eskettem. De telyességgel semibe nem utasodhattam meg eddig. A helyszinreis elmentem, cserép darabokat találtunk, és meg égett földet. Egy gyermek talált egy kr[ajcár] 1761béli pénzt ott.

Mely alázatos jelentésem mellett, egész tisztelettel vagyok a

Méltóságos Király Biro Urnak

N[agy] Ajta 3 Augusti [1]824

alázatos szolgája
Mihály Sámuel m[anu]p[propria]
Dullo

2. melléklet²

Jedző Könyve

Azon investigationak melyet ezen folyo 1824^{ki} esztendő Augustus 13^{ikkán} itten Sz[en]t Miklosvárszékb[en] Miklosváron a Providus³ Biro Bólya János M[é]l[tó]s[á]gos Groff Kálnoki Josefné asszony eö N[agy]sága colonussa⁴ háznál Fekete János sertés pásztor pénztalálása kinyomozása aránt a következőleg folytattuk a M[é]l[tó]s[á]gos Király Biro Daniel Elek Ur hozzánk tett rendelése mellett.

A feladásba az lévén, hogy Fekete János ezen esztendő julius hónapja egyik napján pénzt kapott a Miklosvári határon Mátyás pataka nevezetű helyen, 's amikor kapta a Ménes pásztor azon hely felé nem botsátotta volna. Az hol a pénz kapás gyanitak ott sok fazék és cserép darabok találtattak. Azon napon mikor a pénz kapása gyanitak az egyik lánya Fekete Jánosnak nagy terüt hozott volna haza a tarisznyába. És hogy a pénz kapás után mind a háza ajtaját, mind pedig a pad ládáját irt Fekete János zár alatt tartotta, az előtt pedig mindenkor záratlan volt, 's ez általis gyanu alá hozhatta magát. Ezen fel adások szerint szükségesnek láttuk a következő kérdéseket tenni.

- 1^a Hol és mitsoda helyen találtattott itten ezen Esztendő Julius napjaiba pénz, mit tud a tanu azon pénz kapásáról és a Ménes pásztor onan lett eltiltásáról.
- 2^a Azon fazék és cserép darabok melyek ottan tanállattak micsoda fazék és cserép darabok lehetnek és mimodon helyeztethettek azon helyre ahol találtattak.
- 3^a Azon napon mikor a pénz kapása híresztelett estve az edgyik pásztor leány vitte valamit haza a Tarisznyájában 's ha igen mit.
- 4^a A Fekete János háza pad ládája zár alatt tartott avagy nem, 's hát most mi okból tartatik bezárva mindig

(1)⁵ Constitualtatik Miklosvári Szöts Mihályné Gurguly Eva 30 esztendő Görög valásu a Falu házába lakik kiis hüte után felele következőleg.

hogy egy mostani két kr[ajcár]ost kapott a szántásba s azt monda hogy aztat ma megiszom, megis itta aztán

- 1ma Hallottam a Feketéné szájából[#] sirva panaszolva mondani, hogy a faluba elhiresztelték volna hogy a leánya Maris pénzt kapott⁶ ez előtt mint egy hat hetekkel a Nagy Mátyás patakába egy péntek napon. A ménes pásztor hogy tiltották volna el aztat nem halottam.
- 2do Semit se tudok.

¹ SÁL, Fond 31, Dos. 551, 2

² SÁL, Fond 31, Dos. 551, 3–5.

³ Providus = nemtelen, nem nemes (vö. VÁMSZER Márta 2000, 1022).

⁴ Colonus = jobbágy

⁵ A tanúvallomások sorszámozása a szerzőktől származik.

⁶ Következik: *volna* kihúзва.

3^ú Azon pénteken estve láttam hogy Maris nevű leánya mikor a csordától haza jött hozott valami nehezet a tarisznyájába, de hogy mit hozott aztat nem láttam 's nem tudom.

4^ú A Fekete János háza ajtaja, pad ládája ez előtt soha zárva nem volt, az után pedig⁷ zárva tartotta nem tudom mi okból egy darabig.

Ezen vallomást magaménak ismerem.

Gurguly Eva

Szöts Mihályné

(2) Constitualtatik Fekete Maris, a Fekete János nagyobik leánya 13 eszt[endős] Cathol[ikus] vallásu, hite után valja.

1ma A Nagy Mátyás nevezetű helyen Dersi a lud pásztor mutatta az után egy héttel hogy a pénz kapás hirdetetett, egy martba hogy ott kapták volna pénzt, még akoris Dersi piszkálta a martot, 's ott valami veres cserép darabok fordultak fel. Egyebet a pénz kapásáról nem tudok, hanem az édes anyám a Kápolnán belől a szántásba talált egy két kr[ajcár]ost.

2da A martban veres cserép darabokat láttam de mi módon kerültek oda nem tudom.

3^ú Az udvari pakulár Istok adott valami öszve szaggatott báránynak a gypját 's azt hoztam a tarisznyámba haza, an[n]ál⁸ 's egy takaro ruhánál egyéb nem volt.

4^ú Az ajtot 's a pad ládát azért zártuk be hogy ez előtt kétszeris meglopták a házunkat 's nehogy mostis kárt valjunk.

Ezen vallomást magaménak ismerem.

Fekete Maris

Confrontaltaték Szöts Mihályné Fekete Márisal az aránt, hogy az ajtojuk 's a pad láda⁹ ez előttig bezárva állott és a hogy a tarisznyájába amit hozott az nehéz nem volt. Szöts Mihályné azt mondja hogy ez előtt soha zárva nem tartották, tsak az után hogy a pénz találás híreltetett. Bizonyásgul hívja (3) Bratyu Jánosné és (4) Donyuj Gyurinét mint szomszédokat; mid ketten Premisy¹⁰ hüttel megeskévén azt mondják, hogy ez előtt soha se zárta be Feketéné az ajtot és pad ládáját, tsak akkor tájba a mikor a pénz találás halatott; akkor is inkább vagy két nap zárta be, azt mondotta hogy azért zárja be, hogy inkább boszankodjanak. Az után se tartya zárva. Hogy pedig pénzt kaptak volna legkissebb jelit se tapasztalták.

(5) Constitualtatik Fekete János 45 eszt[endős] Ro[mai]Cath[olikus] sertés pásztor hite után elkövetkezendőleg vall.

1ma Hallottam hogy a Nagy Mátyás pataka oldalába pénzt kapott volna valaki, valami kapalástis az oldalba láttam cserép darabokatis ott láttam; de hogy ki kapot és átot pénzt mán nem tudom. Én magam esküszöm ujjabbanis a Szent Keresztre hogy se nem kaptam, se nem ástam pénzt, aban az üdőben nemis jártam azon a helyen. A ménes pásztor pedig telyességel arrol a helyről el nem tiltottam.

2da Mitsoda cserép darabok lehettek nem tudom; ugy azt se mimodon helyeztettek oda.

3^ú Az udvari pakulár Istok adot a leányomnak egy vad által el károsodott báránynak a gypját, 's azt vitte haza a tarisznyába.

4^ú Az előttig zárva tartottam mind a ház ajtomat, mind pedig a pad ládat, a míg a zár el nem romlott, és a lakatom el nem veszett, 's most ujra lakatot szereztem és minden nap bezárjuk, mivel egyszer a házamat fel verték, sok kárt valottam hogy több kárt ne valjak.

Ezen vallomást magaménak ismerem.

Fekete János

(6) Constitualtatik Motola Opra 56 eszt[endős] görög valásu ménes pásztor.

Hallottam hogy Fekete János pénzt kapot volna azt beszélni az emberekől, de magam semitse láttam nem tudok.

(7) Constitualtatik Tako János R[ómai]Cath[olikus] 11 eszt[endős] provid[us]

1ma Hallottam Szöts Mihálynétol, másoktol beszéleni hogy Fekete János pénzt kapott a Nagy Mátyás patakában, egyebet nem tudok semit. Én oda mentem 's egy üres fazakat mintegy ejtelest üresen ott találtam, a földhöz ütém 's eltörék de nehezen, mert vastag volt.

⁷ Következik: *örökké* kihúzva.

⁸ Következik: *egyéb* kihúzva.

⁹ Következik: *ez előtt* kihúzva.

¹⁰ Premissus = *fent említett*.

(8) Constitualtatik Dersi György 90 eszt[endős] Refor[mátus], hite után valja.

1me Én szemeimmel láttam hogy a Nagy Mátyás martyába ástak volt, és sok veres cserép darab vagyon mind a két felől. Az emberek mondották hogy Fekete János a sertés pásztor kapott volna ott pénzt, de kapotte vagy nem nemtudom. Egyebet nem tudok.

(9) Constitualtatik Illyés Márta Fekete Jánosné Rom[ai]Cathol[ikus] 40 eszt[endős], hite után valja.

1ma Az aszszonyoktol hallottam hogy beszéltek hogy mü pénzt kaptunk volna, de mi soha se kaptunk többet hanem egy két kr[ajcár]ost a Groff Petki Mária aszszony eö N[agy]sága szánto földin kaptam, az is mostani folyo pénz.

2do Semit.

3^{io} A leányom hozot egy tarisznába egy kevés gyapjat, melyet az udvari pakulár adta neki, éjjel károsodott bárány gyapja volt.

4to Az ajtomat mikor lehetett bezártam mivel ez előtt sok kárt valottam megloptak, néha néha záratlanis hagytam. A mult héten pénteken a Dullo Ur a Hitesekkel a házomot fel nyitották, mindenüt meg kerestek de semitse kaptak olyast a miért a portékámon kívül zár alatt tartanám.

Ezen vallomást magaménak ismerem.

Illyés Mártha
Fekete Jánosné

(10) Constitualtaik Hidegkuti¹¹ Sarka György 12 [esztendős] Görögvalásu meddü pásztor a M[é]l[tosá]gos Groff Kalnoki Josefné Aszony eö N[agy]sága esztenáján.

1ma Hallottam az emberektől a sertéspásztor Fekete János pénzt kapott a Nagy Mátyás pataka oldalába, de én nem láttam, nem tudok semit az egész kérdésekre egyebet. Hanem én is kaptam Domokos szálásán a szánto földön egy kr[ajcárt] beis adtam az udvarba Mél[tosá]gos Generális Diviki Ur eö N[agy]ságának és ott azt hazudtam féltembe hogy a Nagy Mátyás pataka oldalában hol valami ásás volt[#] 's cserép darabokis talállottak ot kaptam; egy néhány darab cserepetis bevitem onnan melyért ajándékotis kaptam. De most már hitem után kéntelen vagyok meg vallani hogy azon krajtzárt Domokos szálásán kaptam.

[#] és pénz kapás hirdettetett

2do Láttam ott a veres cserép darabokat de hogy mi monod tétettek oda 's miféle nem tudom.

3^{io} A sertés pásztor nagyob lányának mi adtunk a Bátyámal valami el károsodott báránynak elhulott gyapját melyet ő a tarisnyába beis tet és haza vitte akor estve mikor a pénz kapás hirdettetett. Ekor a tarisnyájába egy kis kenyérnél és egy takaro ruhánál egyéb nem volt.

Ezen vallomást magaménak ismerem.

Sarka György

Vélekedés: az elönkbe álitott 's fennebb meg irt vallok valamásabol semmi terhelő környül állás a pénz kapásra nézve ki nem jövéen, sem Fekete Jánosra, sem a leányára, análfogva a vád gyanuja alol fel oldozni méltonak itéljük. Az utolsó vallott Sarka Györgyöt pedig aki hazug beszédével nem átalotta a Mél[tosá]gos Generális Diviki Antal Urat meg tsalni, és hazug hirt terjeszteni: hogy azon hazugságáért ugy illendöleg meg büntetessék látjuk.

Mely investigationak rendi, hogy mi általunk mindenben a fennebb meg irt monod vitetet végben arol a mi igaz hitünk szerént bizonyásgot teszünk tulajdon nevünk alá írása és szokot petsétünkkel meg erősítve a fenn irt helyen napon és esztendőben.

Bora Elek m[anu]p[propria]

Mihály Sámuel m[anu]p[propria]

Mind ketten N[emes] Miklosvár Széknek Hites Assessorai

¹¹ Feltehetőleg Olthidegkút (Fántána), Brassó megye.

3. melléklet¹²

Méltóságos Király Biro Ur!

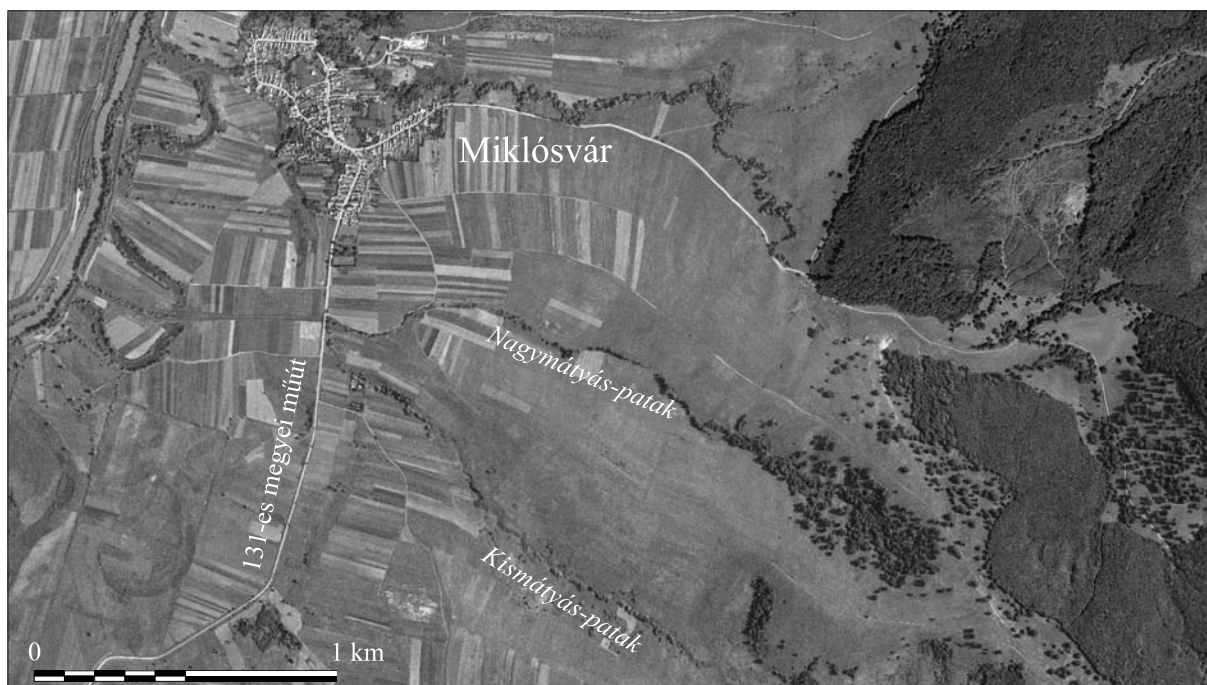
A' Miklosvári Pénz Kapás gyanuja ki nyomozására méltoztatván a' M[é]l[tósá]gos Király Biro Ur bennünköt ki rendelni, azon rendelésnek elég tételéül, elis mentünk Miklosvárára, és egész igyekezettel törekedtünk azon gyanunak ki nyomozásán. De tellyességgel világosságra nem hozhattuk, noha az egyikünk ugymint Mihály Sámuel a' hely színre is ki ment a' Hütösséggel, és a' gyanu alatt valo helyet meg ásatván, ott sok romladozott téglá és cserép darabokat tanáltanak, de a' pénz kapásnak semmi jelét nem ismerték. A' cserép darabok iránt ugy vélekednek, hogy ottan valami épületnek, vagy cserép csürnek kellett lenni régen 's abbol volna a' sok cserép darab; ennél fogva többre nem mehetvén az Investigatio protocolumát, a' sequestrált cserép darabokat tisztelettel ide zárva küldjük, alázatos tisztelettel maradván

A' Méltóságos Király Biro Urnak

Miklosvár 13 Augusti [1]824

alázatos szolgái
Bora Elek m[anu]p[propria] assessor
Mihály Sámuel m[anu]p[propria] Assessor

¹² SÁL, Fond 31, Dos. 551, 7.

1

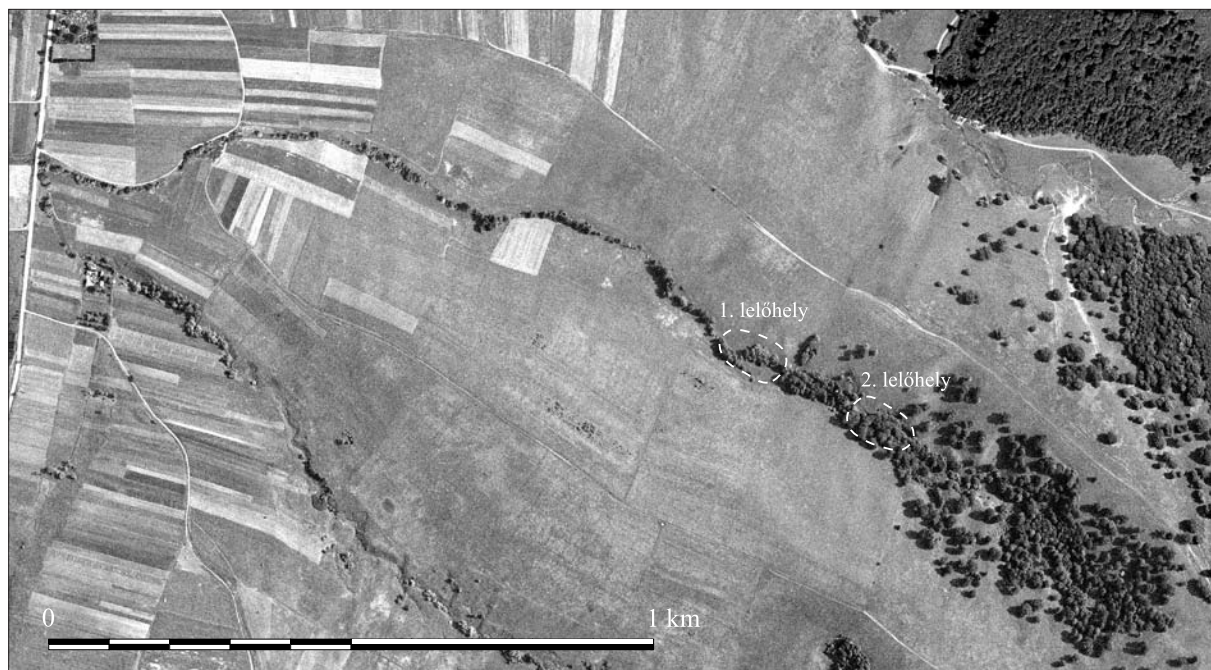

2

3

1. tábla 1. Miklósvár és környéke; 2. A Nagymátyás-patak völgyének alsó része, a háttérben Miklósvárral;
3. A Nagymátyás-patak völgyének felső része

2. tábla 1. A Nagymátyás-patak völgye a lehetséges lelőhelyekkel; 2. Az 1. lelőhely; 3. A 2. lelőhely

